

บทความวิจัย

การดูแลคือการพยาบาล: การแสดงออกทางสุนทรียะ
ของนักศึกษาพยาบาล
Caring as Nursing: Aesthetic Expressions
of Nursing Students

วารารณ์ คงสุวรรณ^{1*} อังศุมา อภิชาโต² โขมพักตร์ มณีวัต²
Waraporn Kongsuwan^{1*} Angsuma Aphichato² Khomapak Maneewat²

¹รองศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดสงขลา

¹Associate Professor, Faculty of Nursing, Prince of Songkla University, Songkhla, Thailand.

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดสงขลา

²Assistant Professor, Faculty of Nursing, Prince of Songkla University, Songkhla, Thailand.

*Corresponding author: waraporn.k@psu.ac.th

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรระดับปริญญาตรีสาขาพยาบาลศาสตร์ มุ่งเน้นผลิตบัณฑิตพยาบาลที่มีความสมดุลระหว่างพื้นฐานความรู้ศาสตร์ทางการพยาบาลและศิลป์ หรือสุนทรียะในการเข้าใจเข้าใจถึงบุคคล และสร้างไว้ซึ่งความงดงามของวิชาชีพ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความหมายของการดูแลในการพยาบาลตามความเข้าใจของนักศึกษาพยาบาล โดยการแสดงออกทางสุนทรียะ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบเฮอริแมนนิวติคซ์ตามปรัชญาของกาดาเมอร์ ผู้ให้ข้อมูลเป็นนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 ที่กำลังศึกษาอยู่ที่คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดสงขลา จำนวน 41 คน เก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560 ในรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลขั้นพื้นฐาน โดยใช้วิธีวาทภาพพร้อมกับเขียนคำอธิบายสั้นๆ เพื่อสะท้อนถึงความหมายของการดูแลในการพยาบาล และสัมภาษณ์ข้อมูลเพิ่มเติมวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้นำเสนอผลในกลุ่มความหมายหลักของการดูแลคือการพยาบาลประกอบไปด้วย 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การดูแลด้วยความรู้ 2) การดูแลด้วยใจแห่งความเมตตา และ 3) การดูแลภายใต้บทบาทวิชาชีพ ผลการศึกษานี้ สามารถให้แนวทางแก่อาจารย์พยาบาลในการนำไปใช้สำหรับพัฒนาการจัดการเรียนการสอนแก่นักศึกษาระดับปริญญาตรี เพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการดูแล รวมทั้งปลูกฝังและคงไว้ซึ่งพฤติกรรมดูแลที่ดีของนักศึกษาพยาบาลต่อไป

คำสำคัญ: การดูแล; การพยาบาล; การแสดงออกทางสุนทรียะ; นักศึกษาพยาบาล

Abstract

Teaching and learning management in bachelor degree level nursing focuses on producing graduates who have a balance between science and art or aesthetic understanding of persons in order to maintain the beauty of nursing profession. This study purposed to describe the understanding of caring among nursing students through aesthetic expressions. A qualitative research method with hermeneutics based on Gadamer's

philosophy was used. Participants comprised forty-one second year bachelor degree nursing students at Faculty of Nursing, Prince of Songkla University, Songkhla, Thailand. These students were studying Practicum of Basic Nursing Care. Data were collected between March and May, 2017 by drawing pictures with short descriptions and interviewing to reflect on the meanings of caring. These data were analyzed by using content analysis method. This study presented findings of a major thematic category; Caring as Nursing, which consisted of three themes: 1) caring through knowledge, 2) caring through compassionate heart, and 3) caring under professional role. The findings of this study can provide guidance to nursing lecturers in developing teaching and learning strategies for undergraduate nursing students in order to create an environment that promotes caring; including fostering and maintaining good caring behaviors in nursing students.

Keywords: aesthetic expression; caring; hermeneutics; nursing student; teaching

ความเป็นมาของปัญหา

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลก ความก้าวหน้าของวิวัฒนาการเทคโนโลยี และความรุ่งเรืองของหลักฐานเชิงประจักษ์ การมุ่งเน้นผลลัพธ์ คุณภาพมาตรฐานการปฏิบัติในยุคปัจจุบัน ส่งผลให้มีการพัฒนาขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงในวิชาชีพพยาบาล ตลอดจนการจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ที่เห็นอย่างเด่นชัดคือ การกำหนดให้พยาบาลมีสมรรถนะในการนำผลการวิจัยมาใช้ในคลินิก บรรจุการนำหลักฐานเชิงประจักษ์มาใช้ในหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรี¹ จึงนับเป็นความท้าทาย สำหรับสถาบันการศึกษาพยาบาลในการผลิตบัณฑิตที่ยังคงความสมดุลระหว่างศาสตร์และศิลป์ทางการพยาบาล

อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในมิติไหนไปมากน้อยเพียงใดก็ตาม วิชาชีพพยาบาลยังคงเป็นการปฏิบัติในการดูแลบุคคลที่ต้องการการดูแลอย่างเอื้ออาทร ซึ่งการดูแลเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ และต้องการการดูแลด้วยความเห็นอกเห็นใจ หัวใจสำคัญของการพยาบาลจึงยังคงอยู่ที่สัมพันธภาพ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดูแลกับพยาบาล ซึ่งต้องการศิลป์ทางการพยาบาลมาใช้สำหรับการเข้าใจบุคคลที่ดูแล สุนทรียะเป็นศิลป์ทางการพยาบาลมิติหนึ่ง ที่มีความสำคัญซึ่งประกอบไปด้วย การสร้างการติดต่อสื่อสารที่ดีและมีประสิทธิภาพ ความซื่อสัตย์ การเข้าถึง การเข้าใจในความรู้สึกของผู้อื่น ความเอื้อเฟื้อและปรารถนาดี ขณะให้การพยาบาลเพื่อให้บุคคลที่ดูแลมีสุขภาวะกายและจิตที่ดี²

การดูแลเป็นคุณธรรมภายในใจของพยาบาลในการทุ่มเทและพยายามที่จะช่วยเหลือ ดูแล ป้องกัน ส่งเสริม สนับสนุน รักษาไว้ซึ่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์ของบุคคล

หรือผู้ให้บริการ จึงทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี กับผู้ให้บริการ³ การส่งเสริมปลูกฝังให้นักศึกษาพยาบาลมีความเข้าใจ มีความตระหนักในศิลปะทางการพยาบาล และมีการดูแลอย่างเอื้ออาทรจึงนับว่ามีความสำคัญ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ร่วมกับศาสตร์ทางการพยาบาลในการดูแลบุคคลอย่างคนที่มีความเป็นทั้งหมดต่อไป⁴ การดูแลในการพยาบาลพัฒนาขึ้นจากกระบวนการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นตลอดหลักสูตร จากสัมพันธภาพระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ร่วมกับพัฒนาการพื้นฐานทางจริยธรรม ภายใต้อสัมพันธภาพที่เท่าเทียม ความยืดหยุ่น การส่งผ่านความเห็นใจ ความปรารถนาดี บรรยากาศของการสนับสนุนและยอมรับ⁵

กระบวนการจัดการเรียนการสอนสาขาพยาบาลศาสตร์เป็นการหล่อหลอมปลูกฝังให้นักศึกษาสามารถหลอมรวมเอาความรู้ ทักษะ คุณค่า ทัศนคติ จริยธรรม จรรยาบรรณ มาตรฐานวิชาชีพ เพื่อพัฒนาเป็นพยาบาลที่สมบูรณ์ในขนาด กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นตลอดหลักสูตรสาขาพยาบาลเป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่ง จึงคาดหวังว่าสามารถพัฒนาปลูกฝังให้นักศึกษาพยาบาลมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อพฤติกรรมและการดูแลที่จะสามารถนำไปใช้ในการดูแลผู้ให้บริการด้วยความเห็นอกเห็นใจของความเป็นมนุษย์ต่อไป ทั้งนี้วิชาชีพปฏิบัติการพยาบาลขั้นพื้นฐานเป็นวิชาแรกที่มีการจัดการเรียนการสอนให้นักศึกษาได้สัมผัสกับประสบการณ์จริงในการดูแลผู้ป่วย และเห็นการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ จากบททบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาพบว่ามีการศึกษาการดูแลในการพยาบาล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเชิงปริมาณแบบสำรวจ เช่น ศึกษาพฤติกรรมกรรมการดูแลของนักศึกษาพยาบาลตามการรับรู้ของตนเอง⁶ ตามการรับรู้ของผู้ป่วย^{7,8} รวมทั้งศึกษาการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาลต่อ

พฤติกรรมการณ์ดูแลของอาจารย์พยาบาล^๑ อย่างไรก็ตาม ยังไม่พบการศึกษาการให้ความหมายของการดูแลในการพยาบาลตามการรับรู้และเข้าใจของนักศึกษาพยาบาลเอง

การศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายความหมายของการดูแลในการพยาบาลตามความเข้าใจของนักศึกษาพยาบาล จึงนับว่ามีความสำคัญ เพราะเป็นการสรุปความหมายโดยการตีความจากการสะท้อนจากการรับรู้ และให้ความหมายจากนักศึกษาซึ่งเป็นเจ้าของประสบการณ์ การสะท้อนความเข้าใจการดูแลในการพยาบาลผ่านการแสดงออกทางสุนทรียะในรูปแบบของงานศิลป์ จะช่วยให้สามารถสื่อความหมายของการดูแลได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ จะช่วยให้ทราบความเข้าใจของนักศึกษาเกี่ยวกับการดูแลในการพยาบาล และเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนทางการพยาบาลทั้งในรายวิชาทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในแนวคิดของการดูแลในการพยาบาล อันจะยังให้เกิดพฤติกรรมการณ์ดูแลบุคคลที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่ออธิบายความหมายของการดูแล (caring) ตามความเข้าใจของนักศึกษาพยาบาล โดยการแสดงออกทางสุนทรียะ

คำถามการวิจัย

ความหมายของการดูแล โดยการแสดงออกทางสุนทรียะเป็นอย่างไร

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษานี้ได้นำปรัชญาเฮร์แมนนิติกส์ของกาดาเมอร์ (Gadamer's Philosophical Hermeneutics) มาเป็นแนวทางในการศึกษาความหมายของการดูแลในการพยาบาลตามความเข้าใจของนักศึกษาพยาบาล Gadamer¹⁰ ให้มุมมองว่า ในการหาคำตอบที่สะท้อนความเป็นจริงของปรากฏการณ์ที่สนใจศึกษา โดยการตีความจากข้อมูลที่ได้จากผู้มีประสบการณ์จริง ข้อมูลอาจจะเป็นคำพูด ตัวอักษร หรือวิเคราะห์ตีความจากภาพ โดยที่ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลสามารถแลกเปลี่ยนและสรุปความเห็นร่วมกัน โดยการศึกษานี้จะใช้วิธีการวาดภาพ เพื่อสื่อถึงความหมายของการดูแลในการพยาบาล

วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีวิจัยและสถานที่ในการศึกษา

การนำเสนอการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของโครงการใหญ่ ซึ่งศึกษาการดูแลของนักศึกษาพยาบาลไทยและญี่ปุ่น โดยผ่านการแสดงออกทางสุนทรียะ วิธีวิจัยที่ใช้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบตีความตามปรัชญาของ Gadamer¹⁰ และทำการศึกษาที่คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ในช่วงภาคการศึกษาที่ 2 ระหว่างเดือน มีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560 ซึ่งที่สถานศึกษาแห่งนี้ มีบริบทการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับแนวคิดของการดูแลในการพยาบาลให้แก่ นักศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรีในชั้นปีที่ 1 ในวิชา มโนทัศน์พื้นฐานทางการพยาบาล โดยมีเนื้อหาการสอนเกี่ยวกับคุณลักษณะการดูแล รูปแบบการดูแล พฤติกรรม การดูแล ปัจจัยการดูแล และการดูแลเชิงวัฒนธรรม จำนวน 3 ชั่วโมง และมีการสอนภาคปฏิบัติ ในรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลขั้นพื้นฐานในชั้นปีที่ 2 ซึ่งนักศึกษาได้เรียนรู้การดูแลในการพยาบาลจากสถานการณ์จริง ภายใต้อาจารย์นิเทศ โดยฝึกปฏิบัติการพยาบาลแบบองค์รวมที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออก เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้ใช้บริการ คำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล สิทธิมนุษยชน ตามมาตรฐานวิชาชีพ ภายใต้กฎหมายและจรรยาวิชาชีพ

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 ของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ปีการศึกษา 2559 คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงเฉพาะเจาะจง ตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ ดังนี้ (1) เป็นนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 (2) มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี (3) มีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมการศึกษาในครั้งนี้ และ (4) สามารถถ่ายทอดความหมายของการดูแลผ่านทางภาพวาด

จริยธรรมในการวิจัย

การศึกษานี้ผ่านการรับรองทางจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับการวิจัยในมนุษย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (รหัส NREC 2017_001) หลังจากโครงการผ่านการรับรองทางจริยธรรมแล้ว ผู้วิจัยเข้าพบนักศึกษาที่มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดไว้ หลังเลิกเรียนเพื่อเชิญชวนให้เข้าร่วมการศึกษา โดยอธิบายรายละเอียดของการศึกษา ทั้งวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการศึกษา การมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูล ประโยชน์และความเสี่ยงที่มีโอกาส

ได้รับการเข้าร่วมการศึกษาครั้งนี้ และให้ตัดสินใจอย่างอิสระในการเข้าร่วมการศึกษาตามความสมัครใจ โดยที่การตัดสินใจเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมการศึกษาครั้งนี้ จะไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อนักศึกษา ตลอดจนการศึกษาย่างสิ้นเชิง หากนักศึกษาที่เข้าร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลทุกคนได้เซ็นชื่อในใบยินยอมเข้าร่วมวิจัย ข้อมูลทุกอย่างมีการเก็บไว้เป็นความลับที่ปลอดภัย ไม่ใช้ชื่อสกุลของผู้ให้ข้อมูลในการนำเสนอข้อมูล และข้อมูลทุกอย่างจะถูกทำลายภายใน 5 ปี หลังจากสิ้นสุดการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลทั่วไป เช่น อายุ เพศ และเก็บข้อมูลความหมายของการดูแล โดยให้ผู้ให้ข้อมูลวาดภาพที่สื่อถึงความหมายของการดูแลในการพยาบาลตามความเข้าใจของนักศึกษาเอง พร้อมคำบรรยายภาพสั้นๆ ว่าการดูแลหมายถึงอะไร ผู้วิจัยได้จัดเตรียมอุปกรณ์ในการวาดภาพ ได้แก่ กระดาษ ดินสอสี โดยใช้เวลาทั้งหมดประมาณ 30-45 นาที จากนั้นผู้วิจัยนัดผู้ให้ข้อมูลเพื่อทำการสัมภาษณ์เพิ่มเติมจากคำบรรยายภาพ โดยให้ผู้ให้ข้อมูลเล่าถึงความหมายของสิ่งที่วาด รวมทั้งสิ่งที่ใช้ และให้รายละเอียดของคำบรรยายภาพเพิ่มเติมในบางประเด็นที่ไม่ชัดเจน โดยให้ยกตัวอย่างประกอบนอกเหนือจากทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนมากขึ้นและมีความเชื่อมโยงกับการดูแลในการพยาบาลแล้ว ยังเป็นการตรวจสอบความเข้าใจของความหมายที่ตรงกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล โดยใช้เวลาในการสัมภาษณ์ คนละ 15-30 นาที

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา¹¹ (content analysis) โดยผู้วิจัยทั้ง 3 คน วิเคราะห์ตีความจากภาพวาดและคำบรรยายของภาพ ทั้งจากการเขียนบรรยายและบทสัมภาษณ์ ที่ผู้ให้ข้อมูลสื่อถึงความหมายของการดูแลในการพยาบาล จากนั้นผู้วิจัยสรุปความหมาย และจัดกลุ่มความหมายเดียวกันไว้ด้วยกัน แล้วจำแนกออกเป็นกลุ่มจัดเป็นหมวดหมู่ย่อย และนำหมวดหมู่ย่อยที่เป็นกลุ่มเดียวกันมารวมกันภายใต้หมวดหมู่หลัก โดยข้อมูลที่น่าเสนอจะต้องเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยอย่างน้อย 2 ท่าน มีความเห็นสอดคล้องกัน

การสร้างความน่าเชื่อถือของงานวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้สร้างความน่าเชื่อถือของงานวิจัย (trustworthiness) ตามแนวทางของ Lincoln and Guba¹² ได้แก่ การตรวจสอบความสอดคล้องของความหมายระหว่างภาพวาดกับคำบรรยาย กับผู้ให้ข้อมูล (credibility) และ

การตรวจสอบยืนยันผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนักวิจัยอย่างน้อย 2 ท่าน มีความเห็นสอดคล้องกัน (auditability)

ผลการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลเป็นนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 จำนวน 41 คน มีอายุระหว่าง 20-21 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง 39 คน เพศชาย 2 คน จากจำนวน 41 ภาพวาด ซึ่งมีการเขียนบรรยายภาพสั้นๆ มีผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์จำนวน 20 คน เพื่อขยายใจความจากการเขียนบรรยายภาพ สำหรับผลการศึกษา ในที่นี้นำเสนอความหมายของการดูแลตามความเข้าใจของนักศึกษาพยาบาลเฉพาะในกลุ่มความหมายของ “การดูแลคือการพยาบาล”

การดูแลคือการพยาบาล

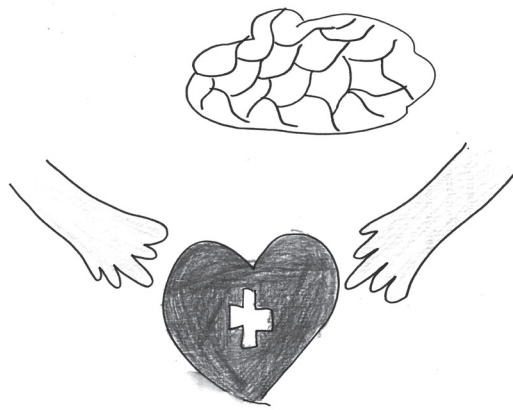
ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ใช้คำว่า “การดูแล” เป็นคำเดียวกับ “การพยาบาล” และให้ความหมายการดูแลว่า เป็นการปฏิบัติภายใต้ความรู้ และใจที่เมตตา บนพื้นฐานของวิชาชีพพยาบาล เพื่อให้ผู้ป่วยสุขสบาย ปลอดภัย และพ้นหาย การดูแลยังรวมไปถึงการดูแลครอบครัวของผู้ป่วย ดังรายละเอียดใน 3 กลุ่มความหมายย่อย ต่อไปนี้

1) การดูแลด้วยความรู้

การดูแลด้วยความรู้ เป็นการดูแลที่ต้องนำความรู้ที่ได้ศึกษามาในชั้นปีที่ 1 และ 2 มาใช้ในสถานการณ์จริง รวมทั้งมีการค้นคว้าความรู้เพิ่มเติม ความรู้ที่ดูแลต้องเป็นความรู้ที่ทันสมัย และการนำความรู้ไปใช้ดูแลจะต้องผ่านการประเมินผู้ป่วย และมีการคิดพิจารณา เพื่อให้การดูแลที่ตรงตามความต้องการของผู้ป่วย และได้รับความปลอดภัยจากการดูแล ดังตัวอย่างคำพูด

“การดูแลของพยาบาลไม่ใช่มีวิธีการเดียว ต้องประกอบหลายๆ อย่าง อย่างแรกต้องมีความรู้ก่อนที่จะดูแลเขา เราจะต้องรู้ก่อนว่าเขาเป็นแบบนี้เราจะดูแลเขาอย่างไร เราต้องใช้ตาของเราประเมินก่อนว่าเป็นอย่างไรบ้าง...สมองคิดอยู่บนพื้นฐานความจริง เขาเป็นอย่างไร รู้สึกอย่างไร...คิดตัดสินใจ ถ้าเขาเป็นแบบนี้ เราจะใช้ความรู้ในการดูแลเขาเป็นยังไง เพื่อประเมินว่าเขาต้องการอย่างไร”

“เหมือนเราเจอคนไข้ เราไม่รู้มาก่อนว่าโรคคนไข้เป็นไง แต่เราต้องประเมินก่อนว่าคนไข้เป็นยังไง...เราต้องมีความรู้ในการดูแลผู้ป่วย ต้องมีการสังเกต ใช้หลักการไม่ทำอันตราย”

ภาพประกอบ 1 การดูแลด้วยความรู้

ตัวอย่างภาพประกอบ 1 สะท้อนถึงการดูแลด้วยความรู้ ซึ่งสมองหมายถึงความรู้ การคิดพิจารณา

นอกจากความรู้ที่ได้จากการเรียนวิชาทฤษฎีและการค้นคว้า ความรู้ในการดูแลยังได้มาจากการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริงด้วย การสังเกตพฤติกรรมกรรมการดูแลของอาจารย์พยาบาล พยาบาล เจ้าหน้าที่ในหอผู้ป่วย แพทย์ และญาติผู้ป่วย

“หนูว่าการดูแลมันสำคัญ อย่างที่หนูเรียนตอนนี้ การที่เราดูแลผู้ป่วยได้ดี การเรียนการสอนมันก็สำคัญ อย่างการเรียนการสอนในห้อง การดูแลมันลึกซึ้งกว่า อาจารย์สอนในห้อง การได้ดูแลมันทำให้เราเห็นภาพความเป็นจริง การสอนในห้องถึงจะใช้สถานการณ์ตามความเป็นจริง แต่มันก็ไม่เหมือนที่เราเคยเจอจริง หนูว่าต้องไปดูของจริงด้วย การขึ้นนอร์ด (ward) ได้เรียนรู้ได้ดูแลคนจริงๆ เป็นการพยาบาลจริงๆ”

ผู้ให้ข้อมูลเล่าถึงความประทับใจต่อการดูแลของอาจารย์พยาบาลที่นเทศ และมองว่าการสนับสนุนให้โอกาสจากอาจารย์นเทศหรือพยาบาลบนหอผู้ป่วย ทำให้มีความรู้และพัฒนาความสามารถของการดูแลที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งทัศนคติที่ดีต่อการดูแลและการเป็นพยาบาลในอนาคต ดังตัวอย่างที่ผู้ให้ข้อมูลเล่าให้ฟังว่า

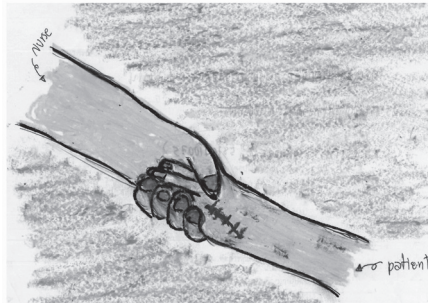
“การขึ้นฝึกครั้งแรกทุกอย่างเป็นสิ่งใหม่สำหรับหนู ทั้งเครียดกลัว ว่าจะต้องทำไม่ได้เพราะต้องดูแลคนที่มีชีวิตจริงๆ กลัวผู้ป่วยเจ็บ ไม่กล้าทำ กลัวอาจารย์ดู การที่อาจารย์ให้โอกาสได้ทำสิ่งที่ไม่เคยทำมาก่อน กับผู้ป่วยจริง เช่น ทำแผล ให้อาหาร อาจารย์และ

พี่พยาบาลคอยดูแลสอนให้คำแนะนำให้เทคนิคความรู้ ให้กำลังใจอยู่ตลอดเวลา ผู้ป่วยกับญาติก็ใจดี คอยให้กำลังใจคอยถามว่าเหนื่อยไหม ทำให้รู้สึกดีมาก มีความสุขที่ได้ขึ้นฝึกปฏิบัติ รู้สึกอบอุ่นประทับใจ ทำให้อยากดูแลช่วยเหลือผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นพยาบาลที่ดีได้”

2) การดูแลด้วยใจแห่งความเมตตา

การดูแลด้วยใจแห่งความเมตตา เป็นการดูแลที่อยู่ภายใต้คุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม มีความปรารถนาให้ผู้ป่วยพ้นทุกข์ มีความสุขสบายทั้งกายและใจ การดูแลไม่ใช่แค่การกระทำตามหน้าที่ แต่ต้องมีความสม่ำเสมอทั้งคำพูดและการกระทำ ต้องปฏิบัติต่อผู้ป่วยด้วยความเคารพในฐานะบุคคลอย่างที่เป็นมนุษย์ ดังตัวอย่างที่ผู้ให้ข้อมูลเล่าให้ฟังว่า

“การดูแลควรหยาบยื่นหัวใจแห่งความเมตตากรุณา โดยแสดงออกผ่านทางทำให้การพยาบาลปฏิบัติด้วยความเคารพต่อผู้ป่วยในฐานะบุคคล ให้การพยาบาลเหมือนผู้ป่วยเป็นมนุษย์คนหนึ่ง ไม่ว่าจะคนไข้จะอยู่สภาพไหน อาจไม่รู้สึกรู้สิดัง ไม่สามารถจะสื่อสารออกมาได้ แม้เขาจะหลับตาหรือเป็นอัมพาต แต่เราก็ต้องปฏิบัติด้วยความนุ่มนวล ต้องปฏิบัติเหมือนเขามีความรู้สึกเสมอ แม้เขาไม่รู้สึกรู้สิดังแต่ใจเขายังรู้สึก แม้นเขาไม่สามารถสื่อสารทางคำพูดได้เราก็ต้องให้การพยาบาลเหมือนเป็นมนุษย์คนหนึ่ง”

ภาพประกอบ 2 การดูแลด้วยใจแห่งความเมตตา

ตัวอย่างภาพประกอบ 2 การดูแลด้วยใจแห่งความเมตตา พยาบาลดึงมือผู้ป่วยจากความทุกข์แก่ที่บริเวณแขน หมายถึง ความทุกข์ของผู้ป่วย ซึ่งสะท้อนว่าพยาบาลมีใจที่เมตตาและปรารถนาที่จะช่วยให้ผู้ป่วยพ้นจากความทุกข์ของความเจ็บป่วย

การดูแลด้วยใจที่เมตตาต้องอาศัยความซื่อสัตย์ อดทน เสียสละ ไม่หวังสิ่งตอบแทน และแสดงพฤติกรรม การดูแลที่อ่อนโยนและอ่อนหวาน ดังตัวอย่างคำพูด

“พยาบาลต้องเมตตาซื่อสัตย์ อดทน ทำงานด้วยใจ ไม่คำนึงถึงชื่อเสียง หน้าตาของตัวเอง หรือสิ่งที่เรา จะได้ทำงานด้วยใจ...ให้ความอ่อนโยนอ่อนหวานใน การดูแล”

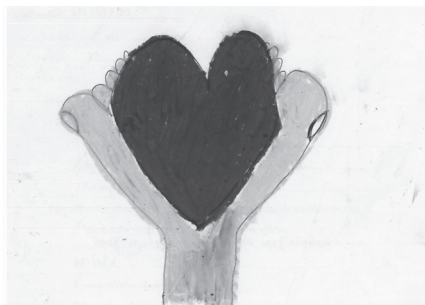
3) การดูแลภายใต้บทบาทวิชาชีพ

การดูแลภายใต้บทบาทวิชาชีพ เป็นการดูแลที่ ตระหนักถึงบทบาทอิสระของพยาบาลวิชาชีพ และคำนึงถึง ศักดิ์ศรีของวิชาชีพ ที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการดูแล ซึ่งผู้ให้ข้อมูลเข้าใจการดูแลของพยาบาลวิชาชีพที่แตกต่าง จากการดูแลของวิชาชีพอื่น เช่น แพทย์ และเภสัชกร รวมทั้ง เข้าใจการดูแลของพยาบาลที่แตกต่างจากญาติผู้ป่วย ดังตัวอย่างคำพูด

“มันต่างกัน อย่างการดูแลของหมอ เขาจะมีแบบแผน การรักษาของเขาอยู่แล้ว อย่างเภสัชเขาก็ดูแลเรื่องยา แต่พยาบาลเราจะเป็นบทบาทอิสระของเรา อย่างการ พุด เวลาคนไข้มีความเครียด เราจะไม่ทำตามแผน การรักษาของหมอ หรือไม่ต้องฟังยาของเภสัช และ มันเป็นบทบาทอิสระของพยาบาลที่เราทำได้เอง จริงๆ และรวมถึงญาติด้วย”

ในบทบาทอิสระของพยาบาล ผู้ให้ข้อมูลสะท้อน ให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของการดูแลของวิชาชีพพยาบาลที่ ให้ ความสำคัญกับการดูแลจิตใจ และการดูแลที่เป็นระบบต่อเนื่อง ดังตัวอย่างคำพูดและภาพประกอบภาพสองมือของพยาบาล ที่ประคองหัวใจของผู้ป่วย

“..สองมือของพยาบาลจะคอยประคองประคอง หัวใจผู้ป่วย หมอดูแลแค่ร่างกาย ไม่ต่อเนื่อง เภสัชก็เน้นเรื่องยา ญาติก็ดูแลไม่เป็นระบบ”

ภาพประกอบ 3 การดูแลภายใต้บทบาทวิชาชีพ

ตัวอย่างภาพประกอบ 3 การดูแลภายใต้บทบาทวิชาชีพ เป็นภาพของสองมือของพยาบาลที่ประคองหัวใจของผู้ป่วย

การดูแลภายใต้บทบาทวิชาชีพ ต้องมีความรู้ทางศาสตร์ต่างๆ มีสุนทรียะในการดูแล เช่น ผ่านการแสดงออกทางศิลปะในการพูด ศิลปะในการเคารพบุคคล รวมทั้งมีจรรยาบรรณของวิชาชีพ โดยการตระหนักถึงการกระทำ การดูแลที่ดี เพื่อศักดิ์ศรีของวิชาชีพ ดังตัวอย่างคำพูด

“การดูแลต้องเรียนรู้ต้องศึกษาดูตัวอย่าง พยายามหาอาจารย์ทุกวัน อาจารย์อธิบายลึกซึ้ง ทาธรรมะหาศาสตร์ต่างๆ พูดจาใจเย็นนุ่มนวลกับคนไข้ให้เกียรติ เราต้องทำให้ดี ไม่ให้เสียชื่อเสียง วิชาชีพเรามีศักดิ์ศรี”

การอภิปรายผลการวิจัย

จะเห็นได้ว่าการให้ความหมายการดูแลของนักศึกษาสะท้อนถึงการหลอมรวมเอาความรู้ที่ได้รับจากการเรียนการสอนในหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 1 และ 2 เกี่ยวกับมโนทัศน์พื้นฐานความรู้ทางการพยาบาล ซึ่งให้ความสำคัญสูงสุดกับการดูแลผู้ป่วยในฐานะบุคคล และสะท้อนถึงการดูแลในมุมมองของคุณค่าและความหมายที่มนุษย์สร้างขึ้นจากประสบการณ์ของตัวเอง และมุมมองความคาดหวังของสังคมหรือบุคคลต่อวิชาชีพพยาบาลหรือพยาบาลในอนาคต การให้ความหมายการดูแลจากความเข้าใจของนักศึกษาที่ใกล้เคียงกับความหมายของวิชาชีพการพยาบาล บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของพยาบาล อาจเป็นผลมาจากการที่นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 ที่เข้าร่วมในการศึกษาคั้งนี้ เพิ่งผ่านประสบการณ์การฝึกปฏิบัติในคลินิกวิชาชีพปฏิบัติ การพยาบาลพื้นฐานเป็นครั้งแรก เริ่มได้สัมผัสเรียนรู้ที่จะดูแลผู้ป่วยจริง ได้สัมผัสการดูแลที่เกิดขึ้นจริงของพยาบาล รวมทั้งการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนกับอาจารย์และเพื่อนในกลุ่ม ซึ่งการศึกษาพยาบาลในชั้นปีที่ 2 นี้ ถือเป็นช่วงการเปลี่ยนถ่ายจากการดูแลทั่วไปตามธรรมชาติของมนุษย์ มาสู่การดูแลในรูปแบบของวิชาชีพพยาบาล การสอนภาคปฏิบัติจึงถือเป็นหัวใจของการศึกษาพยาบาล ประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกปฏิบัติในคลินิกเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เห็นและตระหนักถึงคุณค่าการดูแลในวิชาชีพพยาบาล สอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมที่ได้สรุปไว้ว่า นักศึกษาพยาบาลควรได้รับการสอนเกี่ยวกับแนวคิดและพฤติกรรมดูแลในการพยาบาล ตั้งแต่วันแรกที่เข้าสู่หลักสูตรการพยาบาล อาจารย์พยาบาลเป็นแบบอย่างที่สำคัญในการแสดงพฤติกรรมดูแลต่อผู้ป่วย เพื่อให้นักศึกษาเรียนรู้¹³ ประสบการณ์ที่นักศึกษาได้รับตลอดหลักสูตรเป็นจุดเริ่ม เป็นรากฐานในการเรียนรู้

หล่อหลอม พัฒนา สร้างทัศนคติ คุณค่าการดูแลให้เกิดขึ้นกับนักศึกษาพยาบาล จากการสังเกตการณ์มีส่วนร่วมในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับอาจารย์ อาจารย์กับนักศึกษา ระหว่างนักศึกษาด้วยกันเอง และระหว่างนักศึกษากับผู้ป่วย และยังคงส่งผลต่อความรักความภาคภูมิใจในวิชาชีพ¹⁴

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาจะเห็นได้ว่า นักศึกษาให้ความหมายของการดูแลครอบคลุมทั้งมิติความรู้หรือศาสตร์ทางการพยาบาล โดยให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการด้านร่างกายในเรื่องของความปลอดภัย ความสุขสบาย การปฏิบัติทักษะพื้นฐานทางการพยาบาล และมีมิติการสนับสนุนดูแลด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหรือศิลปะทางการพยาบาล ในการเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกของผู้ป่วย ซึ่งข้อมูลส่วนใหญ่ที่ได้จากนักศึกษาพยาบาลในการศึกษาคั้งนี้ สอดคล้องกับทฤษฎีการดูแลของ Roach¹⁵ ที่มองการดูแลเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ติดตัวมาและใช้ในการดำรงชีวิต (human mode of being) และได้ให้แนวคิดไว้ว่า พยาบาลที่ให้การดูแลควรมีคุณลักษณะของการดูแล 6 อย่าง (six Cs) ได้แก่ ความเห็นอกเห็นใจ (compassion) ความสามารถ (competence) ความเชื่อมั่น (confidence) ความมีคุณธรรมจริยธรรม (conscience) ความมุ่งมั่น (commitment) และความประพฤติอย่างมีอาชีพ (comportment)¹³ ซึ่งจากผลการศึกษา พบว่า การดูแลที่นักศึกษาเข้าใจในความหมาย “การดูแลด้วยความรู้” สอดคล้องกับความสามารถที่ Roach¹³ อธิบายไว้ว่าพยาบาลจะต้องมีความรู้และความชำนาญในการดูแล ในความหมายของ “การดูแลด้วยใจแห่งความเมตตา” สอดคล้องกับความเห็นอกเห็นใจและความมีคุณธรรมจริยธรรม สำหรับความหมาย “การดูแลภายใต้บทบาทของวิชาชีพ” สอดคล้องกับความประพฤติอย่างมีอาชีพ ที่พยาบาลจะต้องแสดงการกระทำดูแลที่บ่งบอกถึงความเป็นวิชาชีพของพยาบาล ซึ่งผลการศึกษาที่เกี่ยวกับการดูแลด้วยความรู้และภายใต้ความเป็นวิชาชีพ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของทฤษฎีการพยาบาลคือการดูแลของ Boykin and Schoenhofer¹⁶ ที่ให้ฐานคิดเกี่ยวกับการพยาบาลว่า เป็นวิชาชีพที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถของวิชาการพยาบาลในการดูแล ความหมายของการดูแลในเรื่องของการดูแลด้วยใจแห่งความเมตตา สอดคล้องกับทฤษฎีการดูแลของ Watson¹⁷ ที่กล่าวว่า การดูแลเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากการเข้าไปมีประสบการณ์ร่วม เป็นการอยู่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แบ่งปัน ในฐานะเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งการดูแลมีพื้นฐานและแรงจูงใจมาจากความรัก นักศึกษาเล่าถึงความสุขและ

ความประทับใจจากการดูแล ซึ่งเป็นผลของการดูแลเชิงบวก สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมาซึ่งพบว่า ความสุขความพึงพอใจในการดูแล จะช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลและมีความรักต่อการดูแล¹⁸

อย่างไรก็ตามมุมมองของการดูแลในอุดมคติของนักศึกษาที่มุ่งเน้นไปในมิติด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหรือศิลปะทางการแพทย์ อาจส่งผลทั้งด้านบวกและด้านลบต่อนักศึกษาได้ ผลดีที่เกิดขึ้นคือ นักศึกษามีมุมมองต่อการดูแลในมิติด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลอย่างลึกซึ้ง แม้เพิ่งเริ่มก้าวเข้ามาในการเรียนสาขาพยาบาล อย่างไรก็ตามอาจส่งผลกระทบต่อการศึกษา ซึ่งเพิ่งเริ่มสัมผัสกับประสบการณ์จริงของการดูแลในการพยาบาลที่เกิดขึ้นในบริบทของผู้ป่วยจริง และพบว่าไม่เป็นไปตามภาพการดูแลที่คาดหวัง เจอการปฏิบัติที่ไม่มีพฤติกรรมดูแล หากไม่ได้รับการสนับสนุนที่เพียงพอ อาจทำให้เกิดความผิดหวัง ความขัดแย้งทางศีลธรรม หรือวิกฤตศรัทธา หรือแม้แต่มีการปรับพฤติกรรมให้เป็นไปตามบุคคลส่วนใหญ่ได้^{14,18,19}

การพัฒนาความสามารถในการดูแลของนักศึกษาพยาบาลเป็นงานที่ท้าทายยิ่งสำหรับอาจารย์พยาบาล การคงไว้ซึ่งการดูแลในอุดมคติที่มุ่งเน้นมิติด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหรือศิลปะทางการแพทย์ควบคู่ไปกับการพัฒนาสมรรถนะทางวิชาชีพของนักศึกษา จึงนับเป็นความท้าทายสูงสุดของการจัดการเรียนการสอนสาขาพยาบาล¹⁵ อาจารย์พยาบาลจะเป็นบุคคลสำคัญที่จะช่วยส่งเสริม สนับสนุนจัดหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการดูแล เป็นผู้ให้ประสบการณ์ แสดงพฤติกรรมดูแลให้นักศึกษารับรู้ว่าได้รับการดูแลเกิดความประทับใจและมองเห็นคุณค่าความสำคัญของการดูแล เกิดการเรียนรู้และพัฒนาความสามารถในการดูแลของตนเอง เพื่อนำไปดูแลผู้ป่วยต่อไป¹⁴ การสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนตลอดหลักสูตรที่ส่งเสริมการเปลี่ยนถ่ายของนักศึกษาจากการดูแลแบบบุคคลทั่วไปมาสู่การดูแลแบบพยาบาล รวมทั้งเข้าใจถึงความต้องการการดูแลของนักศึกษาพยาบาล เช่น การทำให้รู้สึกมีคุณค่าประทับใจในประสบการณ์การฝึกปฏิบัติควบคู่ไปกับการพัฒนาส่งเสริมให้นักศึกษามีความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ มีความมุ่งมั่นที่จะให้การดูแลที่ดีด้วยตนเอง จึงมีความสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาพัฒนาแนวคิด และพฤติกรรมการดูแลทางวิชาชีพที่ดี^{20,21}

สรุป

การศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสื่อความหมายของการดูแลในการพยาบาลผ่านการแสดงออกทางสุนทรียะตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 ช่วยให้เข้าใจถึงความเข้าใจของนักศึกษาเกี่ยวกับการดูแลว่า คือการพยาบาล ซึ่งเป็นการปฏิบัติด้วยความรู้ด้วยใจแห่งความเมตตา และภายใต้บทบาทวิชาชีพ และยังสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนสาขาพยาบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดประสบการณ์การฝึกปฏิบัติ สมรรถนะและการเป็นแบบอย่างของอาจารย์พยาบาลในการพัฒนาแนวคิดและพฤติกรรมการดูแลที่เหมาะสมสำหรับนักศึกษาพยาบาล

ข้อเสนอแนะและการนำไปใช้

จากผลการศึกษา สามารถใช้เสนอแนะทางด้านการศึกษายพยาบาล โดยอาจารย์ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรีทางการแพทย์ สามารถนำข้อมูลไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาสมรรถนะผู้สอน เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาพยาบาลเกิดการเรียนรู้และเชื่อมโยงแนวคิดการดูแลในรายวิชาทฤษฎีและปฏิบัติ และควรให้ความสำคัญกับการเป็นแบบอย่างที่ดี สร้างสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการดูแลขณะฝึกปฏิบัติในคลินิก การเลือกแหล่งฝึกที่บรรยากาศ บุคลากร ส่งเสริมให้นักศึกษาเรียนรู้การดูแลเพื่อให้นักศึกษามีพฤติกรรมการดูแลที่ดี

สำหรับการวิจัย ควรมีการศึกษากการดูแลของนักศึกษาพยาบาลต่อเนื่องจนกระทั่งถึงปีสุดท้าย โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ และใช้การแสดงออกทางสุนทรียะในการสื่อความหมายของประสบการณ์ ร่วมกับการสัมภาษณ์ และ/หรือการสังเกตแบบมีส่วนร่วมต่อการให้ความหมายและพฤติกรรมการดูแลของนักศึกษาพยาบาล รวมทั้งการวิจัยเชิงปริมาณที่เป็นการศึกษาระยะยาว เพื่อเปรียบเทียบความต่างหรือความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาการเข้ามาศึกษาและการพัฒนาการดูแลด้านต่างๆ ร่วมกับการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมการดูแลให้กับนักศึกษาพยาบาล

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากเงินกองทุนวิจัย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

เอกสารอ้างอิง

1. Fiset VJ, Graham ID, Davies BL. Evidence-based practice in clinical nursing education: A scoping review 2017 [Internet]. 2017 [cited 2018 Jun 15]. Available from: <http://www.healio.com/nursing/journals/jne/2017-9-56-9/%7B08f77144-441d-4fee-affb-2320f8ea4d4c%7D/evidence-based-practice-in-clinical-nursing-education-a-scoping-review.pdf>
2. Theofanidis D. Evidence Based Practice and Evidence based Nursing Education [Internet]. 2015 [cited 2018 Jun 13]. Available from: <https://www.omicsonline.org/open-access/evidence-based-practice-and-evidence-based-nursing-education-2167-1168-1000279.pdf>
3. Duran ET, Çetinkaya-Uslusoy E. Opinions of nursing students on the art of nursing: A qualitative study. *IJCS*. 2015; 8 (2): 308-16.
4. Blasdell ND. The meaning of caring in nursing practice. *Int J Nurs Clin Pract*. 2017; 4: 238-42. doi: 10.15344/2394-4978/2017/238
5. Salehian M, Heydari A, Moonaghi HK, et al. Developing the concept of caring in nursing education [Internet]. 2017 [cited 2018 Jun 10]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5498710/pdf/epj-09-4425.pdf>
6. Labrague LJ, McEnroe-Petitte DM, Papatthanasious IV, et al. Nursing students' perceptions of their own caring behaviors: A multicountry study. *Int J Nurs Knowl*. 2017; 28(4): 225-32. doi.org/10.1111/2047-3095.12108
7. Prombooth R, Amornrojanavaravutti W, Apiphatkan W, et al. The clients' perception about caring behaviors of nursing students in clinical teaching nursing care person with health problem practicum 3 Boromarajonani College of Nursing KhonKean. *Journal of Nursing and Education*. 2009; 13(1): 19-25. Thai.
8. Pancharean S, Sirikul S. Caring behaviors of nursing students in clinical nursing practice. *Journal of Nursing and Education*. 2010; 3(3): 64-74. Thai.
9. Zamanzadeh V, Shohani M, Palmeh T. Nursing students' perception of instructors' caring behaviors in Tabriz University of Medical Sciences. *J Caring Sci*. 2015; 4(1): 55-62. doi: 10.5681/jcs.2015.006
10. Gadamer HG. *Truth and method*. 2nd ed. New York: Continuum; 2003.
11. Hsieh HF, Shannon SE. Three approaches to qualitative content analysis. *Qual. Health Res*. 2005; 15: 1277-88. doi: 10.1177/1049732305276687
12. Lincoln YS, Guba EG. *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: SAGE; 1985.
13. Beck CT. Caring within nursing education: A metasynthesis. *J Nurs Edu*. 2001; 40(3): 101-9.
14. Milnar S. First-and third-year student nurses' perceptions of caring behaviours. *Nurs Ethics*. 2001; 17(4):491-500. doi: 10.1177/0969733010364903
15. Roach MS. *Caring, the human mode of being: A blueprint for health professions*. 2nd ed. Ottawa: The Canadian Hospital Association; 2002.
16. Boykin A, Schoenhofer SO. *Nursing as caring: A model for transforming practice*. Boston: Jones and Bartlett. 2001.
17. Watson J. *Jean Watson's Theory of Human Caring*. In M. E. Parker, *Nursing theory and nursing practice*. 2nd ed. Philadelphia: F. A. Davis Company; 2006.
18. Pedersen B, Sivonen K. The impact of clinical encounters on student nurses' ethical caring. *Nurs Ethics*. 2012; 19(6): 838-48. doi: 10.1177/0969733012447017
19. Stacey G, Pollock K, Crawford P. A case study exploring the experience of graduate entry nursing students when learning in practice. *J Adv Nurs*. 2015;71(9): 2084-95. doi: 10.1111/jan.12673

20. Byrne G. Listening is a vital part of care, but how many of us have the time?. Nurs Stand. 2013; 27(51): 28-8. doi: 10.7748/ns2013.08.27.51.28.s34
21. Estrella C. Finding the time to care. Nurs Stand. 2014; 28(38): 66.